

Ett Nobelpris i avreglering?

RECENSION

The Nobel Factor av Avner Offer och Gabriel Söderberg är en bok om ”Nobelpriset” i ekonomi, socialdemokratins och avreglering av marknader. Författarnas tes är att Sveriges riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne, som delats ut sedan 1969, har gett ekonomerna en vetenskaplig aura som de inte förtjänar. Vidare menar de att priset använts för att förskjuta politiken i en mer marknadsorienterad riktning. Detta trots att priset skapades under socialdemokratins styre.

Det är en omfattande bok, och författarna har gjort gedigen efterforskning. Till bokens förtjänster hör att författarna har lagt mycket energi på att faktiskt beskriva många av ekonomipristagarnas centrala bidrag. Boken levererar också en relativt omfattande empirisk analys som är tänkt att stödja bokens huvudtes: att priset legitimerat en råare *laissez faire*-politik framför en socialdemokratisk politik med större inslag av kollektivistiska lösningar och högre skatter.

Författarna hade haft en enkel uppgift om priset uteslutande gått till ekonomer som Milton Friedman, Friedrich von Hayek och andra marknadsivrare. Men så enkelt är det inte. Långt därifrån. Och det skapar stora problem för författarna. I författarnas egen kategorisering av pristagarna faller 26 till vänster och 25 till höger (ett flertal apolitiska ekonometriker och spelteoretiker tas ur samplet), vilket kan jämföras med Daniel Kleins (2013) omfattande genomgång, där 35 faller till vänster (*least classic liberal*) och 26 till höger (*most classic liberal*). I kategoriseringen tar förfat-

tarna hänsyn till pristagarnas personliga åsikter men ger prioritet till huruvida pristagarnas vetenskapliga bidrag stödjer statlig intervention eller inte.

Givet denna balans, eller snarare slagsida åt vänster, blir författarnas tes svårare att ro i hamn. Går det ändå att hävda att det finns en stark slagsida mot marknadsfundamentalism bland pristagarna? Ja, enligt författarna. Och de löser problemet på ett lite överraskande sätt. Enkätstudier visar nämligen att ekonomkåren i framför allt USA och Storbritannien har en slagsida åt vänster. I relation till den vänstervridna ekonomkåren i stort har alltså, enligt författarna, ekonomipristagarna ändå en kraftig dragning åt höger.

Jag är inte övertygad av detta resonemang. När man jämför två olika mått på något så abstrakt och subjektivt som politisk åskådning är risken stor att man jämför äpplen med päron. Det finns ingenting absolut i den politiska höger-/vänsterskalan. Faktum är att det inte ens i teorin är samma parameter som mäts. Enkätsvaren fångar ekonomernas preferenser, medan författarnas indelning av pristagarna till största del styrs av var författarna anser att pristagarens modelltekniska antaganden hör hemma på höger-/vänsterskalan. Friktionsfria marknadsvikter pushar åt höger och beteendekonomi åt vänster i författarnas kategorisering. Detta gör att en pristagare med uttalade vänsteråsikter, som James Mirrlees (mer om författarnas redogörelse för honom nedan), ändå kategoriseras som höger eftersom hans centrala bidrag innefattar en modellvärld med friktionsfri allmän jämvikt.

Det är alltså inte särskilt troligt att den kalibrering av höger-/vänsterskalan som författarna applicerar på pristagarna stämmer överens med höger-/vänsterskalan i enkätstudierna. Vad hade ekonomipristagarna svarat på frå-

Avner Offer och Gabriel Söderberg:
The Nobel Factor: The Prize in Economics, Social Democracy and the Market Turn, Princeton University Press, 2016, 344 sidor, ISBN 978-06-91166-03-2.

gan: "Är omfördelning en legitim roll för staten?", vilket är en central fråga i enkätstudierna? Det är svårt att veta generellt, men vi kan varje fall vara ganska säkra på att James Mirrlees skulle svara "Ja" på den frågan. Författarna har ändå valt att sätta honom till höger i sin kategorisering av pristagarna, till skillnad från Klein (2013), som lägger honom till vänster (i stort överlappar dock författarnas kategorisering ganska väl med Kleins).

Behandlingen av Mirrlees illustrerar på ett tydligt sätt författarnas benägenhet att klistra högeretiketter på ekonomer som själva inte anser sig höra hemma där. Detta gäller inte bara pristagarna utan också centrala beslutsfattare och ekonomer, såsom Assar Lindbeck i rollen som ordförande i Ekonomipris-kommittén under de år då flest högerekonomer tilldelades priset. Enligt min mening är detta bokens tydligaste svaghet, och jag kommer därför att kort redogöra för Mirrlees mest kända bidrag och illustrera författarnas tendens med ett antal citat från boken.

Mirrlees fick priset mycket på grund av sin banbrytande modell för optimal inkomstbeskattning (Mirrlees 1971). Modellen kan skisseras enligt följande. Ekonomin består av en social planerare, som sätter ett värde på en jämn inkomstfördelning, och ett stort antal individer med olika marknadslöner. Individerna får nytta av konsumtion av fritid och varukonsumtion. Den sociala planerarens egalitära preferens fångas antingen genom individernas avtagande marginalnytta av varukonsumtion (vilket i modellvärlden är samma sak som nettoinkomst) och/eller en strikt konkav välfärdsfunktion. Den sociala planeraren väljer den skattefunktion som maximerar välfärdsfunktionen. I en värld där den sociala planeraren vet allt om alla kan hon omfördela med hjälp av individspecifika klumpsum-

meskatter (dvs alla har 0 i marginals katt och individernas arbetsutbud snedvrids inte alls). Detta är vad som brukar kallas *first best* i litteraturen. Det optimala utfallet hade i så fall blivit högre konsumtion, av både varor och fritid, ju lägre lön individen har. I den teoretiska idealvärlden är alltså omfördelningen extremt hög, i bjärt kontrast till en marknadsvänlig idealvärld.

Den sociala planerarens omfördelnde förmåga begränsas emellertid av att individernas marknadslöner antas vara dolda för planeraren. Detta innebär en kraftig begränsning av möjligheten till omfördelning. Planerarens val av skattefunktion måste nu tillgodose att varje individ föredrar just den konsumtionskorg som planeraren avsett för just honom.

Författarnas beskrivning av Mirrlees modell ger en skev bild på ett flertal punkter. Ofta målar författarna ett mer högervridet och marknadsfundamentalistiskt porträtt av Mirrlees än vad som egentligen är fallet. Författarna skriver t ex på s 171:

Men antagandet att borttagandet av "snedvridningar", dvs avvikelser från otyglade preferenser, är tillräckligt för att säkerställa optimalitet (i Paretos mening) är enbart en trosuppfattning. Och Paretomålet att maximera summan av individuella nyttor (givet en restriktion som utsluter individuella förluster) är långt ifrån tilltalande som ett välfärdsmål för samhället. Det säger inget om vem som får del av ökad välfärd. (Egen övers)

Författarna uttrycker sig som om Mirrlees modell förespråkar en *laissez faire*-ekonomi. Men hela poängen med Mirrlees modell är omfördelning – den beräknar den optimala kompromissen mellan snedvridning av individernas arbetsutbud och graden av omfördelning

från höginkomsttagare till låginkomsttagare, givet den sociala planerarens preferens för jämlikhet. Som beskrivs ovan skulle också den optimala omfördelningen resultera i högre nytta och konsumtion för låginkomsttagare jämfört med höginkomsttagare om omfördelningen kunde ske utan att snedvrida incitamenten till arbete. Enligt författarna innefattar Mirrlees välfärds-kriterium bara Paretooptimalitet, vilket är så långt ifrån sanningen man kan komma. Mirrlees lösning är förvisso Paretooptimal, givet den sociala planerarens informationsmässiga begränsningar. Men det finns oändligt många Paretooptimala lösningar, och Mirrlees planerare kommer att välja en relativt jämlik sådan. Att det inte skulle "spela någon roll vem den ökade välfärden tillfaller" stämmer alltså inte alls.

Vidare kritiserar författarna Mirrlees modell för att inte sätta ett värde på den kollektiva vara som skatten också finansierar. Det är riktigt att individernas nyttofunktion inte innehåller den kollektiva vara som argument. Kostnaden för den kollektiva vara stipuleras i stället vid en exogent given nivå som den sociala planeraren sedan måste finansiera via skatten. Detta hade varit ett problem om syftet med Mirrlees modell också hade varit att beräkna optimal nivå av den kollektiva vara. Men modellen handlar uteslutande om omfördelning. Mirrlees oskyldiga modelltekniska val övertolkas på följande sätt av författarna på s 172:

Den ignorerar även personliga preferenser för kollektiva nyttigheter, som har brett stöd bland väljarna. Ett praktiskt exempel visar hur fel en sådan modell kan vara. Storbritanniens *National Health Service* (NHS), som är gratis tillgänglig och betald av skatt, antas i termer av en sådan modell reducera välfärden med skattens storlek. Amerikansk sjukvård,

som köps på marknaden, är ungefär dubbelt så dyr per person, och ger sämre resultat. ... Men i Mirrlees modell skulle den amerikanska sjukvårdskostnaden öka välfärden, medan kostnaden för NHS skulle minska den. (Egen övers)

Författarnas exempel är snarare en kollektivt finansierad privat vara, men det är inte det stora problemet. Citatet yppar en problematisk feltolkning av hur dessa modeller fungerar. I denna typ av modeller är enkelhet alltid en dygd. Om modellen inte handlar om optimal nivå av en kollektiv vara så behöver inte nyttan av den kollektiva varan ingå i individernas preferenser – varje ny ingrediens är analytiskt kostsam och bör därför ha någon form av synergi med tidigare ingredienser. Det kan liknas vid produktutveckling: att sätta ett suddgummi på en blyertspenna är ett bidrag – ett suddgummi på en brödrost är inget bidrag. När Mirrlees utesluter nyttan av den kollektiva vara i modellen betyder det inte att han tycker kollektiva varor är oviktiga – ingen nationalekonom har heller tolkat hans modell på det sättet.

Hittills har jag fokuserat mycket på bokens svagheter – kanske lite för mycket. Jag vill därför lyfta fram en tydlig styrka i bokens empiriska analys. I kapitel 6 analyserar författarna pristagarnas vetenskapliga citeringar i s k Basskurvor. Denna analys har många förtjänster. Den illustrerar t ex vilka pristagare som hade en nedåtgående citeringstrend som, troligtvis tack vare priset, vände i positiv riktning. Intressant är också analysen av hur de mest prominenta icke-vinnarna står sig citeringsmässigt jämfört med pristagarna.

Mitt övergripande omdöme är att denna bok är mycket läsvärd. Till styrkorna hör den empiriska analysen (främst kapitel 6) och det faktum att författarna bemödat sig om att sätta sig

in i pristagarnas bidrag. Till svagheterna hör att författarnas egen slagsida åt statlig reglering och kollektiva lösningar är alltför transparent. Författarna redogör mycket noggrant för hur marknadsvänliga pristagare fått ökat gehör i den allmänna debatten tack vare priset. Men gäller inte detta också de regleringsvänliga pristagarna? Som läsare saknar man en mer balanserad diskussion av denna fråga.

Per Engström

Docent och universitetslektor i nationalekonomi, Uppsala universitet